

Sygn. akt I ACa 171/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 czerwca 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Roman Sugier (spr.)
Sędziowie :	SA Zofia Kawińska-Szwed SO del. Aneta Pieczyrak-Pisulińska
Protokolant :	Magdalena Bezak

po rozpoznaniu w dniu 10 czerwca 2015 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa Naczelnika (...) Urzędu Skarbowego w (...)

przeciwko (...) Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w P., (...) Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w K. i (...) Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w K.

o stwierdzenie nieważności czynności prawnych

na skutek apelacji pozwanej (...) Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w P. i apelacji (...) Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w K.

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 29 września 2014 r., sygn. akt I C 939/11

prostując oczywistą niedokładność w zaskarżonym wyroku przez dodanie w jego części wstępnej po słowach „Wyrok w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej” słów „w stosunku do pozwanej (...) Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w K. - wyrok zaoczny”

- 1) zmienia zaskarżony wyrok w punkcie 5. w ten sposób, że zasądza od pozwanych na rzecz Naczelnika (...) Urzędu Skarbowego w (...) kwotę 7 200 (siedem tysięcy dwieście) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania;
- 2) oddala apelację obu pozwanych w pozostałej części;
- 3) zasądza od pozwanych (...) Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w P. i (...) Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w K. na rzecz powoda kwotę 5 400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 29 września 2014 r. Sąd Okręgowy w Katowicach w sprawie z powództwa Naczelnika (...) Urzędu Skarbowego w (...) przeciwko (...) Spółce ograniczoną odpowiedzialnością w P., (...) Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w K., (...) Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w K., stwierdził:

1) nieważność umowy sprzedaży zawartej 27 sierpnia 2010 roku przed notariuszem Ł. R. w K. przy ul. (...) wpisanej do repertorium (...) pod numerem (...) zawartej pomiędzy (...) Spółką z ograniczoną odpowiedzialnością w K. a (...) Spółką z ograniczoną odpowiedzialnością w P. dotyczącej niezabudowanej nieruchomości położonej w K. przy ulicy (...), objętej księgą wieczystą (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy K. w K.;

2) nieważność warunkowej umowy sprzedaży zawartej 27 sierpnia 2010 roku przed notariuszem Ł. R. w K. przy ul. (...) wpisanej do repertorium (...) pod numerem (...) oraz umowy przeniesienia prawa użytkowania wieczystego gruntu zawartej 14 października 2010 roku przed notariuszem Ł. R. i wpisanej do Repertorium (...) pod numerem (...), obu zawartych pomiędzy (...) Spółką z ograniczoną odpowiedzialnością w K. a (...) Spółką z ograniczoną odpowiedzialnością w P. dotyczących prawa wieczystego użytkowania gruntu położonego w M. przy ulicy (...), objętego księgą wieczystą (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy w M.;

3) nieważność umowy sprzedaży zawartej 20 października 2010 roku przed asesorem notarialnym J. B. zastępcą notariusza Ł. R. w K. przy ul. (...) wpisanej do repertorium (...) pod numerem (...) zawartej pomiędzy (...) Spółką z ograniczoną odpowiedzialnością w P. a (...) Spółką z ograniczoną odpowiedzialnością w K. dotyczącej niezabudowanej nieruchomości położonej w K. przy ulicy (...), objętej księgą wieczystą (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy K. w K.;

4) nieważność warunkowej umowy sprzedaży zawartej 28 lutego 2011 roku przed asesorem notarialnym J. B. zastępcą notariusza Ł. R. w K. przy ul. (...) wpisanej do repertorium (...) pod numerem (...) oraz umowy przeniesienia prawa użytkowania wieczystego gruntu zawartej 28 marca 2011 roku przed asesorem notarialnym J. B. zastępcą notariusza Ł. R. i wpisanej do Repertorium (...) pod numerem (...), obu zawartych pomiędzy (...) Spółką z ograniczoną odpowiedzialnością w P. a (...) Spółką z ograniczoną odpowiedzialnością w K. dotyczących prawa wieczystego użytkowania gruntu położonego w M. przy ulicy (...), objętego księgą wieczystą (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy w M..

Ponadto Sąd zasądził solidarnie od pozwanych na rzecz Naczelnika (...) Urzędu Skarbowego w (...) kwotę 7.200 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania oraz nakazał pobrać od pozwanych na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Katowicach kwotę 100.000 zł tytułem opłaty, od uiszczenia której powód był zwolniony.

Wyrok Sądu pierwszej instancji oparty został na następujących ustaleniach faktycznych.

Bracia J. S. i R. S. od 2000 roku byli współnikami Spółki jawnej (...). W skład majątku tej spółki wchodziło m.in. prawo własności nieruchomości położonej w K. przy ul. (...) oraz prawo użytkowania wieczystego gruntu położonego w M. przy ul. (...).

Nieruchomości te zostały zbyte na rzecz spółki (...) w marcu 2003 r.

W drugiej połowie 2010 r. jedynym współnikiem tej spółki była (...) Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Wspólnikami (...) byli (...) Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością oraz Ł. W.. Prezesem był do dnia 15 października 2010 r. Ł. W. a następnie J. S..

W dniu 27 sierpnia 2010 roku doszło do zawarcia w formie aktu notarialnego między spółką (...) a spółką (...) umowy mocą, której pierwsza z nich zbyła na rzecz drugiej nieruchomości położoną w K. przy ul. (...) za kwotę

4.327.242,40 złotych w tym 780.322,40 złotych podatku od tworów i usług. Spółka będąca zbywcą nieruchomości wystawiła stosowną fakturę VAT.

Zbywcę przy zawieraniu umowy reprezentował G. H. a spółkę będącą nabywcą Ł. W..

Zgodnie z par. (...) zawartej umowy spółka będąca nabywcą nieruchomości zobowiązała się zapłacić cenę w terminie 180 dni, licząc od uprawomocnienia się ostatniego z wpisów o wykreśleniu przez sąd obciążających nieruchomość hipotek.

Tego samego dnia tj. 27 sierpnia 2010 r. wspomniane spółki zawarły kolejną umowę warunkowej sprzedaży zgodnie z którą (...) zobowiązała się zbyć na rzecz (...) prawo użytkowania wieczystego gruntu położonego w M. przy ul. (...) za kwotę 1.220.000 złotych w tym 220.000 zł podatku od towarów i usług pod warunkiem, że Gmina Miasto M. nie skorzystała z prawa pierwokupu.

Podobnie jak w poprzedniej umowie zastrzeżono, uiszczenie ceny nastąpi do 120 dni od uprawomocnienia się ostatniego z wypisów o wykreśleniu hipotek. Spółki były reprezentowane przez te same osoby. Wystawiono też fakturę VAT obejmującą m.in. podatek od tworów i usług na kwotę 220.000 złotych.

W dniu 14 października 2010 r. wobec nieskorzystania przez Gminę Miasto M. z prawa pierwokupu, wspomniane spółki zawarły umowę rozporządzającą. Spółkę zbywcę prawa użytkowania wieczystego reprezentował ówczesny prezes B. G. a nabywcę prezes Ł. W..

W czasie zawarcia wspomnianych umów pozwana (...) nie posiadała żadnego majątku poza udziałami w spółce (...).

Siedziba zbywcy nieruchomości mieściła się w kontenerze budowlanym na nieruchomości w P.. Spółka ta nie realizowała żadnych operacji gospodarczych. Posiadała zaległości w zapłacie podatku VAT za 2009 roku w kwocie 58.053,23 złotych.

(...) nie posiadała w stosunku do będących przedmiotem nabycia nieruchomości żadnych planów ani możliwości inwestycyjnych.

Także spółka (...) nie posiadała żadnego majątku poza zbytymi prawami do nieruchomości. Od 2011 r. spółka ta nie prowadzi działalności gospodarczej.

Pozwana spółka (...) nie uściła na rzecz spółki (...) określonych w umowach cen nabycia praw do nieruchomości. Spółka będąca zbywcą tych praw nigdy nie wzywała do zapłaty ani nie dochodziła jej. Począwszy od 11 października 2010 r. pełniący funkcję prezesa (...) B. G. nie zajmował się sprawami finansowymi spółki. Nie okazywano mu dokumentów ani nie informowano o działalności tej pozwanej. Podobnie Ł. W. – prezes (...) nie orientował się w bieżących sprawach tej spółki.

Nie pamiętał kto w tych sprawach podejmował decyzje ani czy dochodzono zapłaty za nabyte nieruchomości.

Do 2010 roku Ł. W. był prokurentem spółki (...). Jest mężem A. W., córki J. S., byłego wspólnika spółki (...) i kolejnego po Ł. W. prezesa zarządu spółki (...).

W związku z dokonanymi transakcjami spółka (...) zadeklarowała zwrot różnicy podatku od towarów i usług w kwocie 120.000 złotych. Spółka (...) nie uregulowała zobowiązań z tytułu podatku VAT w związku ze zbyciem praw do nieruchomości.

W (...) Urzędzie Skarbowym w (...) wszczęto w stosunku do tej spółki postępowanie podatkowe, które wykazało, że poza niemożliwą do wyegzekwowania wierzytelnością w stosunku do (...) spółka ta nie posiada żadnego majątku.

Na początku 2010 roku bracia J. i R. S. pozostawali w konflikcie dotyczącym rozliczeń majątkowych związanych m.in. z prowadzeniem spraw spółki (...), której byli współnikami.

Spór dotyczył m.in. zbycia przez (...)nieruchomości w K. przy ul. (...) i prawa użytkowania wieczystego gruntów w M.. Efektem tego konfliktu było zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa skierowane do (...) Urzędu Skarbowego w (...) przez R. S..

W dniu 18 października 2010 r. J. i R. S. oraz spółka jawna (...), (...) Spółka z o.o., S. M. (1), (...) Spółka z o.o., (...) Spółka z o.o., (...) Spółka z o.o. i (...) podpisali list intencyjny dotyczący wzajemnych rozliczeń.

Zgodnie z treścią tego listu S. M. tytułem zadośćuczynienia za wkład wniesiony do spółki (...) w 2001 r. i rezygnacji roszczeń z posiadanego weksla miał otrzymać kwotę 2.200.000 złotych od spółki (...), która miała sprzedać nieruchomość w K. przy ul. (...) oraz prawa do gruntu położonego w M. przy ul. (...) spółce (...).

Po sprzedaży tych nieruchomości S. M. miał cofnąć pozew w sprawie skierowanej przeciwko spółce (...) i zrzec się wszelkich roszczeń wobec tej spółki.

W liście wskazano, że zawarte w nim porozumienia i oświadczenia nie mają charakteru wiążącego i są tylko zbiorem intencji osób go podpisujących.

Zgodnie z porozumieniem dotyczącym wzajemnych rozliczeń z dnia 20 października 2010 r. zawartego między (...) a spółką (...) S. M. miał otrzymać od (...) należność w kwocie 2.200.000 złotych z tytułu wierzytelności w stosunku do spółki (...) i zrzec się swych roszczeń w stosunku do spółki (...). Spółka (...) zobowiązała się do niezwłocznej sprzedaży nieruchomości na rzecz spółki (...) a ta do dokonania ich zakupu i przekazania kwoty 2.200.000 złotych S. M..

S. M. nie posiadał wcześniej żadnych wierzytelności w stosunku do spółek (...). Miał natomiast wcześniejsze wierzytelności w stosunku do spółki (...).

W drugiej połowie 2010 r. współnikami spółki (...) byli R. S. i M. S. – córka R. S..

Prezesem zarządu była A. S. – żona R. S. natomiast prokurentem R. S..

W dniu 20 października 2010 roku pomiędzy spółkami (...) w imieniu której działał J. S., a (...), w imieniu której działała A. S. doszło do zawarcia umowy sprzedaży nieruchomości położonej w K. przy ul. (...) za cenę w kwocie 3.660.000 złotych brutto płatną do 22 listopada 2010 r. w ten sposób, że część ceny w kwocie 2.200.000 złotych miała zostać przekazana przez nabywcę na rzecz Banku (...) w K. tytułem spłaty zobowiązań kredytowych zabezpieczonych hipotecznie a reszta ceny w kwocie 1.460.000 zł miała być uiszczona na rzecz S. M. zgodnie z porozumieniem z dnia 20 października 2010 r.

Spółka (...) wystawiła fakturę VAT obejmującą m.in. obowiązek zapłaty podatku od towarów i usług w kwocie 660.000 złotych.

W dniu 28 lutego 2011 r. doszło między spółkami (...), reprezentowaną przez M. G. i (...) reprezentowaną przez A. S. do zawarcia umowy warunkowej zbycia prawa użytkowania wieczystego nieruchomości położonej w M. przy ul. (...) za kwotę 1.220.000 złotych.

Wobec nieskorzystania przez Gminę Miasto M. z prawa pierwokupu w dniu 28 marca 2011 r. wspomniane spółki zawarły umowę rozporządzającą dotyczącą użytkowania wieczystego gruntu przy ul. (...) w M..

W umowie ustalono, że część ceny w kwocie 480.000 złotych kupująca zobowiązała się przekazać na rzecz (...) spółka z o.o., która posiadała zabezpieczenie hipoteczne na tej nieruchomości, a resztę w kwocie 740.000 złotych na rzecz S. M., zgodnie z porozumieniem z dnia 20 października 2010 r. Cena miała być zwrócona do 28 kwietnia 2011 r.

Spółka (...) wystawiła nabywcy fakturę otrzymującą m.in. podatek VAT w kwocie 228.130,08 złotych.

Pozwana spółka (...) z tytułu nabycia praw do wspomnianych nieruchomości zadeklarowała zwrot różnicy podatku VAT za październik 2010 r. w kwocie 660.000 złotych oraz za marzec 2011 r. w kwocie 228.130,08 złotych.

W toku kontroli Urzędu Skarbowego w (...) powodowej w spółce (...) w sierpniu 2011 r. ustalono, że łączna wartość majątku tej spółki to około 670.000 złotych w tym 400.000 złotych to nabyta w marcu 2011 r. nieruchomość w G.. W 2010 r. spółka ta generowała straty. Źródłami jej finansowania był zwrot podatku VAT w kwocie 660.000 złotych oraz pożyczka udzielona przez członka rodziny prezesa zarządu.

W kwietniu 2011 r. spółce (...) udzielono koncesji na obrót paliwami ciekłymi dotyczącej działalności gospodarczej w zakresie obrotu olejem napędowym na stacji paliw zlokalizowanej w Gminie I..

Zobowiązania hipoteczne na rzecz Banku (...) w K. obciążające nieruchomość w K. przy ul. (...) nie zostały przez spółkę (...) spłacone w związku z czym nieruchomość poddano licytacji.

Naczelnik (...) Urzędu Skarbowego w (...) wszczął postępowanie podatkowe w stosunku do spółek (...).

W stosunku do pierwszej z tych spółek za II i IV kwartał 2010 r. i I kwartał 2011 r. W stosunku do drugiej za marzec 2011 r.

Mając na względzie powyższe ustalenia Sąd Okręgowy uznał, że zasadne jest żądanie pozwu zmierzające do stwierdzenia nieważności opisanych umów ze względu na ich pozorność.

Za bezzasadny Sąd Okręgowy uznał podniesiony przez pozwaną zarzut braku legitymacji czynnej powoda. W ocenie Sądu legitymacja ta wynika z przepisów art. 189 i 189¹ kpc oraz przepisu art. 199 § 3 Ordynacji podatkowej. Zdaniem Sądu pierwszej instancji w związku z toczącym się postępowaniem podatkowym w stosunku do pozwanych (...) i (...) powód jest uprawniony do badania ważności poszczególnych czynności prawnych dokonywanych przez pozwane spółki i nie jest obowiązany do wykonywania interesu prawnego dla dochodzenia tego rodzaju ustaleń przed sądem powszechnym, które w jego ocenie mają znacznie dla toczących się postępowań podatkowych.

W ocenie Sądu zostały też wykazane przesłanki bezwzględnej nieważności umów zawartych przez pozwane spółki a mianowicie dokonanie pozornych czynności zmierzających do wywołania u osób trzecich poświadczenia, że ich znaczeniem było wywołanie skutków prawnych objętych treścią ich oświadczeń woli oraz tajne porozumienie, że te oświadczenia nie mają wywołać zwykłych skutków prawnych.

Dla poparcia tej tezy Sąd Okręgowy przytoczył essentialia negotii umowy sprzedaży o jakich mowa w przepisie art. 535 § 1 kc.

Zdaniem Sądu umowy zawarte w sierpniu i październiku 2010 r. pomiędzy (...) i (...) nie miały na celu osiągnięcia celu tego rodzaju umowy, a jedynie wywołanie określonych skutków fiskalnych. (zwrotu podatku VAT).

Zawarte transakcje nie były gospodarczo uzasadnione. Żadna ze wymienionych spółek nie posiadała środków na rzeczywistą realizację umów. (...) nie miała środków na uiszczenie ceny nabycia ani sposobności ich uzyskania na ten cel. Zbywająca prawo do nieruchomości (...) wyzbyła się całego majątku przez co utraciła możliwość realizowania swych należności podatkowych na rzecz Skarbu Państwa.

Spółka (...) nie posiadała żadnych możliwości gospodarczego wykorzystania nabytych nieruchomości a ponadto w niedługim czasie dokonała ich zbycia za cenę znacznie niższą od ceny nabycia.

Sąd wskazał nadto na bezpośrednie powiązania kapitałowe i osobowe między spółkami dokonującymi obrotu nieruchomościami m.in. na okoliczność, że nabywca nieruchomości (...) była wyłącznym udziałowcem spółki zbywającej prawa do nieruchomości, a wspólnicy i członkowie zarządów tych spółek byli powiązani rodzinnie.

Osoby podpisujące umowy oświadczyły, że nie miały rozeznania co do celu tych transakcji i nie podejmowały osobiście decyzji w tym zakresie. W istocie czynił to J. S..

Ponadto w umowach zawarto nieokreślony termin zapłaty ceny. Uzależniony on był na spłaty wierzycieli hipotecznych a nie określono kto i w jakim terminie ma tego dokonać.

Pozwana (...) nie dokonała zapłaty na nabyte prawa do nieruchomości gdyż nie miała środków na ten cel, a spółka (...) nie dochodziła zapłaty nie mając środków na zapłatę podatku VAT. Pozwana (...) zadeklarowała natomiast prawo do zwrotu podatku VAT z tytułu nabycia nieruchomości.

Sąd pierwszej instancji uznał, że pozorny charakter miały też umowy sprzedaży praw rzeczowych do nieruchomości zawarte przez (...) ze spółką (...) w październiku 2010 r. i lutym oraz marcu 2011 r.

Zdaniem Sądu nie budzi wątpliwości, że umowy te były efektem porozumienia zawartego 20 października 2010 r. opartego na liście intencyjnym z 18 października 2010 r. Dotyczyły one de facto wzajemnych rozliczeń między J. S. (ówczesnym prezesem (...)) a R. S. (w tym czasie prokurentem i współnikiem spółki (...)) z tytułu udziałów posiadanych w spółce (...), do której należały wcześniej te nieruchomości. Zaspokojony w wyniku tej transakcji miał być też S. M. – wierzyciel spółki (...). Nie był on jednak wierzycielem żadnej ze spółek uczestniczących we wspomnianym obrocie prawami do nieruchomości.

Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że istotą umów o jakich mowa nie była sprzedaż praw do nieruchomości lecz przeniesienie ich do majątku spółki (...). Świadczy o tym nabycie praw przez tę spółkę bez faktycznego obowiązku zapłaty ceny czy obowiązek spłacenia zobowiązań wobec S. M., który nie był wierzycielem zbywcy praw do nieruchomości.

Niecelowym było też wyzbycie się przez (...) praw do nieruchomości, w niedługi czas po ich nabyciu za kwotę o kilkaset tysięcy złotych niższe od ceny ich nabycia. W wyniku tych transakcji nie wystąpiło żadne przysporzenie na rzecz spółki, która sprzedawała prawa do nieruchomości na rzecz (...) a faktycznym realnym skutkiem prawnym było rozliczenie majątkowe między braćmi J. i R. S. oraz uzyskanie możliwości zwrotu przez spółkę (...) należności z tytułu podatku VAT.

Dlatego Sąd Okręgowy uznał, że wszystkie umowy, których ważność powód zakwestionował w pozwie były pozorne i jako takie bezwzględnie nieważne.

Sąd podał w motywach, że w stosunku do spółki (...) wyrok jest wyrokiem zaocznym gdyż spółka ta nie wdała się w spór i nie udzieliła odpowiedzi na pozew.

Jako podstawę orzeczenia o kosztach procesu Sąd wskazał przepis art. 98 kpc oraz wyjaśnił, że należało pobrać od pozwanych opłatę sądową od pozwu w kwocie 100.000 złotych od uiszczenia której powód był zwolniony.

Pozwana spółka (...) mimo doręczenia jej odpisu wyroku z pouczeniem o terminie i sposobie wezwania od niego sprzeciwu, jako od wyroku zaocznego, sprzeciwu takiego nie wniosła.

Wyrok został zaskarżony apelacją przez pozwaną (...) spółkę z o.o. w K. i (...) spółkę z o.o. w P..

Pierwsza z wymienionych pozwanych zarzuciła:

1) błąd w ustaleniach faktycznych polegający na przyjęciu, że wyłącznym celem umów zakwestionowanych przez powoda było uzyskanie przez (...) spółka z .o.o. nienależnego zwrotu podatku VAT oraz pozbawienie spółki (...) majątku pozwalającego na uregulowanie zobowiązań podatkowych gdy rzeczywistym celem kupna wieczystego użytkowania w M. i poza własności nieruchomości w K. był zamiar dokonania przez spółkę (...) inwestycji po dokapitalizowaniu jej przez E. S..

2) błąd w ustaleniach faktycznych polegający na przyjęciu, iż wyłącznym celem umów sprzedaży zawartych między spółkami (...) było uzyskanie przez (...) nienależnego zwrotu podatku VAT oraz przeniesienia na (...) praw rzeczowych do nieruchomości niewiążące się z żądanym faktycznym przysporzeniem na rzecz spółki (...) podczas gdy rzeczywistym celem kupna prawa użytkowania wieczystego nieruchomości położonej w M. i prawa własności nieruchomości użytkowej w K. był zamiar dokonania przez spółkę (...) inwestycji polegającej na wybudowaniu w M. stacji benzynowej i serwisu samochodów marki B. i wydzierżawianie ich firmie (...) spółce z o.o. w K. (...) zamierzała rozpocząć proces inwestycyjny po uporządkowaniu kwestii hipotek.

Ponadto skarżąca ta zarzuciła naruszenie przepisu art. 83 § 1 kc poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie przez przyjęcie, że umowy pomiędzy (...) a (...) umowy miały charakter pozorny podczas gdy okoliczności takie jak: sytuacja majątkowa dokonujących transakcji spółek, porozumienia personalne między spółkami, brak możliwości realizacji planów inwestycyjnych, stosunkowo niedługi okres wyzbycia się przez kupującą spółkę praw do nieruchomości oraz niedookreślony z terminem dodatkowo od spłaty uzależnionym nabywany od spółek hipotek, termin zapłaty ceny, nie przesądzają o pozorności umów lecz świadczą o braku przemyślanej koncepcji działalności gospodarczej a spółki (...) nie zawierały tajnego, niedostępnego osobom trzecim porozumienia, że oświadczenia woli nie mają wywołać zwykłych skutków prawnych.

Tożsamy zarzut skarżąca podniosła odnośnie umów zawartych pomiędzy spółkami (...) a (...).

Skarżąca zarzuciła też naruszenie przepisów postępowania, które miało skuteczny wpływ na wynik sprawy, tj.:

- art. 233 § 1 kpc poprzez nieuzasadnioną odmowę uznania za wiarygodne zeznań środków E. P., J. S., Ł. W. i R. S. w części dotyczącej zamiaru wywołania skutków prawnych przez oświadczenie woli złożone przez pozwane spółki oraz celu transakcji i sposobu ich finansowania,
- art. 233 kpc w związku z art. 328 § 2 kpc poprzez brak w uzasadnieniu wyroku argumentacji wskazywanej na to dlatego dowody z zeznań tych osób zostały pominięte,
- art. 233 kpc w związku z art. 328 § 2 kpc poprzez pominięcie w motywach wyroku wskazania, który rodzaj pozorności (bezwzględna czy względna) Sąd przyjął,
- art. 325 kpc w związku z art. 339 kpc poprzez brak wskazania w sentencji wyroku, że w stosunku do pozwanej (...) spółki z o.o. jest to wyrok zaoczny,
- art. 105 § 1 kpc poprzez solidarne zasądzenie kosztów od pozwanych na rzecz powoda mimo, że nie są oni solidarnymi współuczestnikami sporu,
- art. 102 kpc poprzez solidarne zasądzenie od pozwany kosztów na rzecz powoda oraz nakazanie pobrania opłaty sądowej w kwocie 100.000 złotych mimo, że trudna sytuacja finansowa skarżącej uzasadniała obciążenie jej tylko częścią kosztów lub nie obciążanie jej w ogóle kosztami.

Powołując się na powyższe spółka (...) wносиła o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa oraz o zasądzenie od powoda na jej rzecz kosztów postępowania ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Pozwana (...) spółka z o.o. zarzuciła w apelacji naruszenie przepisu art. 83 § 1 kc polegające na przejęciu, że strony transakcji złożyły oświadczenie woli dla pozoru podczas gdy członkowie zarządu spółek nie ustalali żadnych pozornych czynności.

Ponadto skarżąca ta zarzuciła nieważność postępowania wynikająca z braku legitymacji procesowej Naczelnika (...) Urzędu Skarbowego w (...). Naczelnik Pierwszego Urzędu Skarbowego w (...) prowadząc postępowanie podatkowe w stosunku do spółki (...) nie uznał aby transakcje mały charakter pozorny i polecił zwrot tej spółce podatku VAT. Zdaniem skarżącej tylko ten organ administracji podatkowej był właściwy do prowadzenia postępowania

podatkowego w stosunku do tej spółki. Rozliczył on podatek, zwrócił VAT i kwestię tę należy uznać za zamkniętą na, co wskazuje przepis art. 186 Ordynacji podatkowej.

Dodatkowo skarżąca podniosła, że Sąd Okręgowy pominął fakt, iż doszło do zbycia nieruchomości na rzecz osób trzecich i nie rozważył sytuacji prawnej tych osób.

Powołując się na powyższe (...) spółka z o.o. wnosiła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości.

Powód w odpowiedziach na wniesione apelacje wnosił o ich oddalenie i o zasądzenie od pozwanych na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny w Katowicach zważył co następuje:

1. Odnośnie apelacji spółki (...).

Nie zasługuje na uwzględnienie zarzut błędu w ustaleniach faktycznych polegający na pominięciu okoliczności, że realnym celem nabycia praw rzeczowych przez spółkę (...) były przyszłe inwestycje tej, spółki jakie miały nastąpić po dokapitalizowaniu jej przez małżonkę J. S. – E. S.. Zeznania J. S. w tym zakresie nie są wiarygodne. Słuchany w trakcie postępowania przeprowadzonego przez funkcjonariuszy kontroli skarbowej świadek ten powołał się jedynie ogólnie na potencjalną możliwość dokapitalizowania spółki bez wskazania rzekomego inwestora.

Ujawnienie w toku postępowania przed Sądem Okręgowym, że miała nim być E. S. jest w ocenie Sądu Apelacyjnego wyrazem taktyki procesowej spółki (...) i świadka J. S., prezesa tej spółki.

Nieprzekonywujące są twierdzenia J. S., że jego żona posiadała środki finansowe w kwocie 3.900.000 złotych pozyskane z wcześniejszej działalności finansowej w związku z czym miała możliwość dokapitalizowania spółki (...). Suma w tej wysokości nie wystarczałaby nawet na pokrycie zobowiązań z tytułu nabycia praw rzeczonych do nieruchomości, tym bardziej więc na sfinalizowanie ewentualnych dalszych inwestycji. Ponadto w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji skarżąca nie zaoferowała dowodu z zeznań potencjalnego inwestora dla potwierdzenia, że plany inwestycyjne miały być przez niego sfinansowane.

Niewiarygodność twierdzeń w tym zakresie wynika ponadto z tego, że spółka (...) była wyłącznym udziałowcem zbywcy praw rzeczonych spółki (...).

J. S. nie wyjaśnił dlaczego realizacja inwestycji nie mogła odbywać się za pośrednictwem podmiotu, który posiadał już prawa rzeczowe do nieruchomości niezbędnych rzekomo do ich przedsięwzięcia.

Nie jest też zasadny kolejny zarzut sprzeczności ustaleń sprowadzający się do stwierdzenia, że bezzasadnie przyjęto pozornie umów między spółką (...) a spółką (...), gdyż w istocie druga ze wspomnianych spółek nabyła prawo do nieruchomości w M. w związku z zamiarem budowy stacji benzynowej i serwisu samochodów marki B., a w K. w celu realizacji bliżej nieokreślonych celów inwestycyjnych.

Spółka (...) nie miała środków finansowych nie tylko na te inwestycje ale nawet na uiszczenie ceny zakupu.

Świadczy o tym sekwencja wydarzeń w wyniku, których (...) nie uregulowała żadnych zobowiązań finansowych z tytułu nabycia praw do nieruchomości poza wystawieniem weksla na rzecz S. M. oraz utraty nieruchomości na rzecz Banku (...).

Trafnie Sąd Okręgowy uznał, że analiza zebranych dowodów prowadzi do wniosku, że celem transakcji między trzema pozwanymi spółkami były rozliczenia majątkowe między braćmi J. i R. S., zmierzające do przejęcia praw do nieruchomości przez spółkę kontrolowaną przez R. S., rzekome dążenie do zaspokojenia roszczeń S. M., a przede wszystkim takie ukształtowanie zdarzeń prawnych aby ich skutkiem było uzyskanie zwrotu należności z tytułu podatku VAT od Skarbu Państwa. O rozliczeniu majątkowym między braćmi S. świadczą zeznania szeregu osób słuchanych

w sprawie. Świadek S. M. zeznał, że nie otrzymał od spółki (...) żadnej zapłaty poza wekslem własnym tej spółki. Bezsprzeczne było, że spółka nie spłaciła wierzytelności Banku (...), zgodnie z zawartą umową.

Za potwierdzenie planów inwestycyjnych spółki(...) nie sposób uznać rozmów na ten temat prowadzonych przez R. S. z M. B. w sprawie ewentualnej dzierżawy serwisu w M. skoro z zeznań tego świadka wynika, że były to ogólne wypowiedzi R. S. na etapie kiedy serwis nie istniał i nie znane były plany ewentualnego finansowania jego budowy.

W aktach brak dowodów z których miałyby wynikać, że spółka (...) miała możliwość zaspokojenia długów, które miała spłacić w ramach ceny nabycia oraz dla realizacji jakich celów inwestycyjnych nabyła prawa do nieruchomości w K..

Wbrew zarzutom apelacji przy wydawaniu zaskarżonego wyroku nie doszło też do naruszenia przepisu art. 83 § 1 kc przez stwierdzenie pozorności transakcji o jakich m.in. mowa gdy w okolicznościach sprawy można było uznać, że pozwane spółki nie zawierały żadnego tajnego porozumienia, a jedynie może być mowa o braku przemyślanej koncepcji działalności gospodarczej.

Wręcz odwrotnie w ocenie Sądu Apelacyjnego koncepcja osób uczestniczących w transakcjach, powiązanych rodzinnie i uczestniczących w działalności spółek powiązanych kapitałowo, była przemyślana. Świadczy o tym okoliczności wskazane w motywach zaskarżonego wyroku tj. sytuacja majątkowa spółek dokonywanych transakcji, brak realizacji rzekomych planów inwestycyjnych, niedługi okres wyzbycia się praw do nieruchomości od daty ich nabycia przez (...) na rzecz spółki (...) a przez tą na rzecz spółki (...), umówiony sposób zapłaty za nabyte prawa, brak zapłaty czy wyzbycie się przez (...) praw do nieruchomości za kwotę o kilkaset tysięcy niższe od ceny jaką miał za nie uzyskać.

Odnosząc się do tej ostatniej okoliczności należy wskazać, że w żaden sposób nie zostało wykazane twierdzenie, że przyczyną takiego niekorzystnego rozporządzenia była obawa przed groźącą egzekucją komorniczą.

Wszystkie te okoliczności oraz ich sekwencja dają podstawę do domniemania faktycznego, że ich celem było pod pozorem obrotu nieruchomościami między spółkami prawa handlowego wywołanie możliwości wystąpienia o zwrot podatku VAT.

Oczywistym jest, że finansowanie działalności gospodarczej jest dopuszczalne, także ze środków pozyskanych od Skarbu Państwa z tytułu zwrotu podatku VAT. W okolicznościach niniejszej sprawy pozwane spółki, w wyniku działań swych wspólników, osób powiązanych z nimi rodzinnie oraz figurantów tak ułożyły swe stosunki aby możliwe było wykazanie zwrotu podatku VAT w kwocie kilkuset tysięcy złotych mimo, że żadna ze spółek nie uiszczała żadnej należności z tytułu zawartych umów.

Jedyną formalnie zobowiązaną do zapłaty zobowiązań podatkowych jest spółka (...), która w wyniku transakcji zakwestionowanych przez powoda nie posiada żadnego majątku pozwalającego na ich zaspokojenie.

Z podanych względów nie zasługiwał na uwzględnienie zarzut naruszenia przepisów prawa procesowego polegający na odmowie wiarygodności zeznań świadków J. S. i R. S., którzy kontrolując pozwane spółki kapitałowo lub poprzez członków swych rodzin lub powiązane osoby formalnie pełniące funkcje ich organów dążyli do przekonania Sądu, że chodziło o zwykłe transakcje biznesowe, które ostatecznie zakończyły się niepowodzeniem. Do odmiennych ustaleń niż poczynione przez Sąd pierwszej instancji nie mogły też prowadzić zeznania E. P., która nie była zorientowana jaki cel miały poszczególne transakcje czy zeznania Ł. W., zięcia J. S. i E. S., który zasnawał się jako były prezes (...) spółki z o.o. niepamięcią co do przyczyn transakcji oraz osób, które podejmowały decyzje w tej kwestii. To samo dotyczy zeznań świadka B. G., byłego prezesa (...), który nie krył w swych zeznaniach, że w istocie był w tej spółce figurantem, jedynie pozornie zarządzającym spółką.

Wbrew temu co zarzucono w apelacji Sąd Okręgowy wskazał w motywach zaskarżonego wyroku na jakich dowodach oparł ustalenia oraz dlaczego odmówił wiarygodności zeznaniom świadków zawnioskowanych przez pozwane spółki dla wykazania, że umowy, których ważność zakwestionował powód, nie stanowiły wyniku zwykłej działalności biznesowej. Zarzuty spółki (...) dotyczące przekroczenia w tym zakresie granic oceny dowodów lub bezzasadnego

pominięcia ich części są w istocie polemiką z tą oceną sprowadzającą się do podtrzymania dotychczasowego stanowiska procesowego, w oparciu o zeznania osób, które doprowadziły do zawarcia szeregu pozornych umów, w celu realizacji interesów majątkowych ich własnych, członków ich rodzin lub pozwalających się wykorzystać w tym celu.

Z podanych wyżej względów Sąd Apelacyjny ocenę zebranych dowodów dokonaną przez Sąd Okręgowy uznaje za logiczną i zgodną z zasadami doświadczenia życiowego a poczynione ustalenia jako trafne uznaje się swoje własne.

W motywach wyroku Sądu Okręgowego podał (k. 705, 708), że poczynione ustalenia świadczą o „bezwzględnej” pozorności, przez co są nieważne. Należy to rozumieć w ten sposób, że brak jest podstaw, do uznania, że umowy których dotyczy wyrok kryły inne czynności, które możnaby uznać za ważne np. przeniesienie praw do nieruchomości między J. S. a R. S. dla wyrównania uszczerbku majątkowego tego drugiego w związku z „wyprowadzeniem” ich ze spółki (...), której bracia byli współnikami do spółki (...) kontrolowanej przez J. S.. Prawo nie zna bowiem tego rodzaju czynności prawnych a bracia S. nie byli stronami zawartych umów.

Zasadny jest zarzut tej pozwanej, że mimo występującej sytuacji procesowej z treści zaskarżonego wyroku nie wynika, że w stosunku do (...) spółki z o.o. ma on charakter wyroku zaocznego. Sąd Okręgowy dał temu wyraz jedynie w motywach zaskarżonego wyroku. Jak już wspomniano odpis wyroku – jako zaocznego doręczono tej spółce, która nie wniosła sprzeciwu.

Za chybiony należy uznać zarzut skarżącej, że ta oczywista niedokładność miała istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia. W apelacji nie wskazano jaki miało to wpływ na treść zaskarżonego wyroku. Zdaniem Sądu odwoławczego nie miało to żadnego znaczenia dla stwierdzenia nieważności umów. Dlatego Sąd Apelacyjny na mocy art. 350 § 1 kpc skorygował tę oczywistą niedokładność co skutkuje tym, że sentencja wyroku jest zgodna z wymogami prawa procesowego.

Zasadnie skarżąca zarzuca też, że doszło do naruszenia przepisu art. 105 kpc poprzez solidarne zasądzenie od niej i pozostałych pozwanych spółek kosztów procesu na rzecz powoda oraz nakazanie pobrania należnej opłaty sądowej. Powód nie wniósł o solidarne obciążenie pozwanych kosztami procesu. Brak też jest podstaw do uznania, że materialno prawną podstawą roszczenia powoda jest wyrządzenie mu szkody czynem niedozwolonym (art. 441 § 1 kc). Dlatego Sąd Apelacyjny skorygował orzeczenie o kosztach zasądzając koszty na rzecz powoda i nakazując pobranie opłaty od każdej z pozwanych spółek jako świadczenia podzielnego (art. 386 § 1 kpc).

Za chybiony Sąd Apelacyjny uznał zarzut naruszenia przepisu art. 102 kpc.

W sytuacji gdy proces dotyczył stwierdzenia nieważności poszczególnych umów jako pozornych, których konsekwencją było nienależne uzyskanie przez skarżącą zwrotu należności z tytułu podatku VAT w kwocie ponad 600.000 złotych brak było podstaw do uznania, że proces przegrany przez spółką (...) winien toczyć się na koszt wygrywającego spór Skarbu Państwa tylko dlatego, że skarżąca wyzbyła się środków finansowych i obecnie jest w trudnej sytuacji materialnej. W ocenie Sądu odwoławczego nie jest to wypadek szczególnie uzasadniony o jaki mowa w art. 102 kpc.

2. Odnośnie apelacji pozwanej (...) SPÓŁKI z o.o. w P..

Apelacja tej pozwanej nie jest zasadna.

Sąd odwoławczy nie podziela zarzutu tej skarżącej jakoby nie mogło być mowy o pozorności poszczególnych umów, o jakich mowa w wyroku, skoro prezesi poszczególnych spółek podpisując umowy dotyczące obrotu nieruchomościami nie byli uczestnikami tajnego porozumienia zmierzającego do zawarcia pozornych umów, których znaczenie nie było znane osobom trzecim.

Z materiału dowodowego zawartego w aktach sprawy wynika bowiem, osoby te nie były inicjatorami tych umów i nie miały rozeznania, co do ich celowości znaczenia gospodarczego dla spółek. Wykonywały bezwiednie ustalenia współników kontrolujących spółki. lub zasłaniały się niepamięcią.

Z punktu widzenia skutków prawnych poszczególnych czynności dokonywanych przez prezesów pozwanych spółek ma to w ocenie Sądu Apelacyjnego podobne skutki jak podpisywanie umów in blanco. W takim przypadku w doktrynie i orzecznictwie utrwalony jest pogląd, że osoby podpisujące dokument jeszcze nie sporządzony lub też bez zapoznania się z jego treścią godzą się na zawarte lub później w nim zamieszczone oświadczenia woli. Odnieść to należy także do kauzy (przyczyny) poszczególnych czynności prawnych.

Skoro osoby sporządzające poszczególne umowy o jakich mowa w wyroku nie знаły przyczyny poszczególnych rozporządzeń majątkowych ani nie miały rozeznania, co do możliwości realizowania przez spółki zaciągniętych zobowiązań należy uznać, że wyrażały zgodę na zawieranie umów pozornych z przyczyn im nieznanymi lub z przyczyn, których nie chcą ujawnić.

Nie jest też zasadny zarzut jakoby miała miejsce nieważność postępowania ze względu na brak legitymacji procesowej Naczelnika (...) Urzędu Skarbowego w (...).

Powód nie jest obarczony brakiem legitymacji czynnej w rozumieniu przepisu art. 189 § 3 kpc.

Brak takiej legitymacji nie skutkuje nieważnością postępowania lecz oddaleniem powództwa.

Powód ma legitymację czynną gdyż jest podmiotem, który wszczął postępowanie podatkowe w stosunku do spółek (...) dążąc do ustalenia pozorności umów zawartych przez te spółki nie tylko między sobą ale także między spółką (...) a spółką (...). Wykazanie pozorności wymagało zakwestionowania zarówno podstaw do nabycia praw rzeczowych do nieruchomości przez (...) jak i ich zbycia przez tę spółkę. Nie jest rzeczą sądów powszechnych ustalenie jakie skutki podatkowe spowoduje żądane przez powoda orzeczenie ustalające. Powód nie jest też zobowiązany do wykazywania interesu prawnego w tym zakresie. Należy jednak zauważyć, że spółka (...) w związku dokonanymi transakcjami także zgłosiła roszczenie o zwrot z tytułu podatku VAT.

To, iż podobne żądanie zgłoszone przez spółkę (...) nie zostało zakwestionowane przez Naczelnika (...) Urzędu Skarbowego w (...) nie daje podstaw do uznania, że Naczelnik (...) Urzędu Skarbowego w (...) właściwy dla oceny zasadności żądania zgłoszonego przez (...) nie jest organem właściwym do wytyczenia powództwa w trybie art. 189⁽¹⁾ kpc.

Ten podmiot administracyjny nie był stroną umów zawartych między (...) a (...) spółkami z o.o.. W takim przypadku zakwestionowanie ważności umów wymagało pozwania obydwu stron umowy ze względu na łączące ich współuczestnictwo materialne.

Ustalenie bezwzględnej nieważności umów zawartych przez (...) nie pozwala na uznanie, że umowy te są ważne z punktu widzenia spółki (...) i wypłacony zwrot tytułu podatku VAT był zasadny lub nie może już być kwestionowany. Odmienne twierdzenia nie uzasadniają przepisów Ordynacji podatkowej o właściwości miejscowej organów podatkowych.

Trafności zaskarżonego wyroku nie podważa też ewentualna ochrona praw osób trzecich, które nabyły nieruchomości będące podmiotem pozornych umów.

Z akt sprawy wynika, że spółki będące kolejnymi ich nabywcami zostały ujawnione w księgach wieczystych jako podmioty, którym przysługuje użytkowanie wieczyste i prawo własności. Stwierdzenie nieważności umów będących podstawą tych wpisów nie narusza praw osób trzecich ze względu na rękojmię wiary publicznej ksiąg wieczystych (art. 5 ustawy o księgach wieczystych i hipotece).

Dlatego apelacja spółki (...) została oddalona jako pozbawiona uzasadnionych podstaw (art. 385 kpc).

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na mocy art. 98 kpc.

SSO del. Aneta Pieczyrak-Pisulińska SSA Roman Sugier SSA Zofia Kawińska-Szwed